

UDK: 378.147:811.163.42'243:81'373

Prethodno znanstveno priopćenje

Prihvaćen za tisak: 14. lipnja 2007.

Leksički pristup u nastavi stranih jezika s posebnim osvrtom na hrvatski

Marina Bergovec

Zagreb

Leksički pristup vrlo se često spominje i rabi u suvremenoj nastavi stranih jezika kao alternativa tradicionalnim pristupima, koji su više usmjereni na gramatiku. Taj je pristup usmjeren na ovladavanje leksikom, odnosno leksemima i leksičkim sklopovima. Temelj je pristupa osposobiti studenta, neizvornoga govornika jezika da razumije i proizvodi leksičke sklopove kao cjelinu, a ne kao zbroj leksema, te da ti sklopovi postanu uzorak na kojem će se uočavati gramatičke pravilnosti i nepravilnosti. U članku se opisuju temeljne postavke leksičkoga pristupa s posebnim osvrtom na prednosti i nedostatke njegove primjene u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika.

0. Uvod

Ovladavanje stranim jezikom uvijek je bio dugotrajan proces, a takvim je ostao i danas, u 21. stoljeću, u vremenu kada se mnoge želje mogu trenutno ili vrlo brzo ostvariti. Moderan je čovjek navikao na brzinu i nju očekuje u svemu čime se bavi. No, brzina je katkad i čovjekova potreba, ne samo hir. Brojni su poslovni ljudi zbog poslovnih razloga prisiljeni učiti i relativno brzo naučiti strani jezik. Krenuti od početka, "od abecede", čini se presporim načinom da se postigne cilj, a u procesu učenja jezika cilj je sporazumijevanje. Iskustvo je pokazalo da motivacija odraslih između ostaloga uvelike ovisi i o brzini napredovanja.

Raznim se pristupima u nastavi stranih jezika nastojalo olakšati studentima da ovladaju jezičnim vještinama ciljnoga jezika. Tradicionalne metode u kojima je naglasak na jeziku kao strukturiranu sustavu gramatičkih uzoraka pokazale su se nedovoljnima da bi ispunile zahtjeve i očekivanja odraslih studenata jezika (Pavlin 2006: 92) pa je u suvremenim pristupima naglasak na komunikaciji i prilagodbi nastavnoga procesa potrebama i očekivanjima

studentata. Među njima je vjerojatno najpopularniji komunikacijski pristup, u kojemu je težište na komunikaciji, umjesto na samoj gramatici, a u središtu su nastavnoga procesa studenti i njihove jezične potrebe. Taj pristup pretpostavlja da konkretne komunikacijske situacije mogu snažno motivirati odrasle u učenju jezika (npr. Nunan 1990).

1. Leksički pristup

Na vrlo sličnim postavkama temelji se i leksički pristup koji također napušta tradicionalno poimanje jezika u kojem je gramatika (jezične ili gramatičke strukture) odvojena od rječnika, odnosno riječi (Lewis 1997: 7). Budući da su gramatika i leksik u svome govornome i pisanome ostvarenju isprepleteni, u poučavanju im se u skladu s time i pristupa: poučavanje vokabulara nije strogo odvojeno od gramatičkih vježbi, već se teži tomu da se usvajanjem vokabulara usvaja i gramatika. Prvotna je uloga jezika proizvodnje novih značenja i komunikacija — u osnovi je jezika imenovanje koncepata, što leksem stavlja u prvi plan. Stoga je u leksičkom pristupu glavni predmet istraživanja i poučavanja upravo leksem i njegova proizvodna mogućnost (generativni potencijal), a manji je naglasak na gramatici kao glavnomu mehanizmu pomoću kojega nastaju nove konstrukcije (Lewis 1993: 37). Jedna je od važnijih obilježja leksičkoga pristupa postavka da se jezik sastoji od “gramatikaliziranoga leksika” (engl. *grammaticalised lexis*), tj. od leksika na kojem se temelji gramatika i kojemu gramatika služi za uspostavljanje međusobnih odnosa, a ne obrnuto, od “leksikalizirane gramatike” (engl. *lexicalised grammar*) odnosno leksika temeljenoga na gramatici (Lewis 1993: 89). Pojmom “leksikalizirana gramatika” želi se naglasiti kako su osnova jezika i nosioci značenja leksemi, odnosno leksički sklopovi, a ne gramatika i gramatička pravila prema kojima se leksemi spajaju u veće sintaktičke cjeline. Dakle, gramatika je u službi leksema i proizvodnja (*generiranja*) značenja.

Manje se pozornosti posvećuje izdvojenim leksičkim jedinicama, odnosno leksemima bez konteksta, a naglašava se tvrdnja da se jezik sastoji od *blokova* (engl. *chunks*), tj. leksičkih sklopova ili višočlanih leksičkih jedinica. U tu kategoriju ulaze kolokacije, frazemi, rečenični okviri (uvodne formule) te cijele rečenice.

2. Vrste leksičkih jedinica

Leksičke jedinice mogu biti *jednočlane* i *višečlane*. Lewis (1993: 91–94) razlikuje nekoliko kategorija leksičkih jedinica. To su *leksemi* ili *riječi*, *kolokacije* i *frazemi* te *konvencionalni izrazi*. Prva su i najveća skupina *leksemi* ili *riječi* (engl. *words*). Druga su skupina *višečlani* (višerječni) *leksički*

sklopovi, koji se dijele na *kolokacije* i *konvencionalne izraze*. Između prve i druge nalazi se još jedna skupina.

2.1. Riječi ili leksemi

Jednočlane se riječi dijele na *punoznačne* (knjiga, reklama...) i *gramatičke riječi* koje su lišene samostalnoga značenja te ga ostvaruju tek u kontekstu (npr. prijedlozi...).

2.2. Međuskupina

Kao međuskupina između leksema i pravih višočlanih sklopova pojavljuju se i leksički sklopovi koji su strukturno višerječni, ali se doživljavaju kao cjeline, odnosno kao mali frazemi. Engleski su primjeri navedeni u (1), a slična vrsta primjera za hrvatski jezik u (2).

- (1) *by the way, on the other hand, to and from*
 (2) *uzgred rečeno, s druge strane, tamo i natrag*

Naime, njihove sastavnice nije moguće zamijeniti sinonimnim leksemi-ma bez posljedica po sveukupno značenje, niti je moguće mijenjati redosljed leksema unutar leksičkoga sklopa, npr. **natrag i tamo*.

2.3. Kolokacije

Kolokacija je slučaj supojavljivanja punoznačnih riječi. U hrvatskome jeziku kolokacije mogu biti dvočlane i višočlane. Najčešće su sastavljene od glagola, imenica, pridjeva te priloga, i to u kombinacijama kao u (3), kako ih je podijelila B. Petrović (2006). Primjeri u (3) navedeni su prema M. Balent (2007: 4).

- (3) – pridjev + imenica
(ljetni praznici, božićno vrijeme, svježe meso, sportski auto),
 – glagol + imenica
(imati dostojanstvo, voditi domaćinstvo, snijeti jaje),
 – prilog + glagol
(dobro procijeniti, brzo djelovati, odlučno krenuti),
 – višočlane kolokacije
(učiniti dobro djelo, donijeti pravednu odluku, imati jasan stav).

Osim strukturno, kolokacije se dijele i ovisno o semantičkoj privlačivosti i leksičkoj povezanosti kolokata (Balent 2007: 5). Tako Lewis (1998) razlikuje jake kolokacije (engl. *strong collocations*) i slabe kolokacije (engl. *weak collocations*). Uz engleske primjere u (4) i (5) dodani su i hrvatski.

- (4) i. engleski primjer: *rancid butter*;
ii. hrvatski primjer: *užegla mast*
- (5) i. engleski primjer: *a nice day*;
ii. hrvatski primjer: *lijep dan*

2.4. Konvencionalni izrazi

U *konvencionalne izraze* (engl. *institutionalized expressions*) ubrajaju se pozdravi, uljudni izrazi, izrazi korisni u pojedinim predvidljivim situacijama. Njima je temelj pragmatika — svrha im je olakšati međudjelovanje govornika i slušatelja u prepoznatljivim govornim situacijama. Ako se pamte kao cjelina, brže se proizvode, odnosno prepoznaju i razumiju. Njihovi su ostvaraji različiti. Mogu biti vrlo kratki i sastojati se od samo dva ili tri leksema, kao u (6). Hrvatski su primjeri u (7).

- (6) *Not yet; Good morning; I don't understand; Just a moment.*
- (7) *Ne još; Dobro jutro; Ne razumijem; Samo trenutak.*

Među njih se ubrajaju i *rečenični okviri*, odnosno uvodne formule (engl. *sentence heads or frames*) kao u (8). Hrvatski su primjeri u (9).

- (8) i. *Sorry to interrupt, but can I just say...*
ii. *I see what you mean, but I wonder if it wouldn't be better to...*
- (9) i. *Oprostite što prekidam, ali...*
ii. *Razumijem što želite reći, no...*
iii. *Mislilo/mislila sam da...*

Cijele rečenice pragmatično su jasne i nedvosmislene. Mogu se pamtili i poslije neizmijenjene proizvoditi, kao u (10).

- (10) – *Dobar dan, Marija pri telefonu, mogu li razgovarati s gospodinom _____ ?*
– *Nažalost, on nije ovdje. Želite li ostaviti poruku?*
– *Ne, hvala. Nazvat ću poslije.*

Konvencionalni su izrazi velika pomoć neizvornim govornicima u postizanju proizvodne (produktivne) i prijamne (receptivne) tečnosti, osobito na početnim stupnjevima učenja. Visoka jezična komunikacijska kompetencija postiže se proširivanjem umnoga rječnika (engl. *mental lexicon*, u hrvatskoj literaturi često i *mentalni leksikon*) učenika upravo tim višečlanim leksičkim sklopovima (Lewis 1993: 48).

3. Leksički nasuprot tradicionalnim pristupima

Takav se pogled na poučavanje stranoga jezika potpuno razlikuje od tradicionalnih strukturalističkih pristupa. Oni smatraju da govornik stranoga jezika mora prvo savladati gramatička pravila, nakon čega je sposoban stvarati točne rečenice.

Lewis tvrdi da veliku ulogu u učenju jezika ima upravo sposobnost reproduciranja cijelih leksičkih sklopova, a oni postaju jezični materijal pomoću kojega govornik stranoga jezika uočava gramatičke uzorke i pravilnosti u morfologiji, sintaksi itd. Takav bi pristup ponajviše pomogao u onim gramatičkim slučajevima kada unatoč brojnim pravilima postoje teškoće u proizvodnji točnih rečenica.

U engleskome, na primjer, takvu teškoću predstavljaju dva oblika futura: *will* i *going to*. Lewis (1993: 91–96) smatra da bi u takvim slučajevima učenicima uvelike pomogao velik broj zorno kontekstualiziranih primjera prototipnih rečenica u futuru *will*, kao i rečenica u futuru *going to*. Od učenika se ne očekuje formalno izricanje pravila uporabe jednoga i drugoga futura, nego ih se ohrabruje da primjere rabe u sličnim kontekstima. Lewis sam tu fazu učenja naziva eksperimentiranjem iz razloga što su vrlo vjerojatne pogreške u proizvodnji, koje bi s vremenom uz vježbe trebale izostati.

3.1. Prikladni primjeri

Važno je služiti se primjerima koji su sadržajno i formalno prihvatljivi izvornim govornicima jezika. Lewis (1993: 96) navodi sljedeće uvjete za odabir prikladnih primjera:

1. da izvorni govornici prihvaćaju izraze i rečenice kao neobilježene,
2. da odražavaju trenutno prepoznatljivo pragmatično značenje,
3. da uključuju izraze različitoga stupnja “ustaljenosti” — od rečenica koje ne zahtijevaju promjenu ovisno o kontekstu do onih koje zahtijevaju minimalnu paradigmatSKU promjenu,
4. da uključuju reprezentativan broj mogućih gramatičkih subjekata (uzimajući u obzir njihovu upotrebu u stvarnosti).

Primjeri u (11) preuzeti su iz njegove knjige (Lewis 1993: 97).

- (11)
- i. *I'll get it.*
 - ii. *I'll give you a ring.*
 - iii. *I'll be in touch.*
 - iv. *I'll be back in a minute.*
 - v. *We'll see.*
 - vi. *Nobody'll even notice.*

Za mnoge od rečenica u (11) izvorni govornici engleskoga jezika mogu reći da su prirodne i ustaljene u svakodnevnome govoru te da se upotrebljavaju baš u tome obliku i gramatičkome subjektu. Zato ih se i može nazvati ustaljenima te ih kao takve i reproducirati u sličnim kontekstima.

Od prihvatljivih primjera treba stvoriti dobre nastavne materijale u kojima su odabrane gramatičke strukture dobro i logično uklopljene u diskurs u kojem se pojavljuju. Analiza tako uvođenih gramatičkih struktura uslijedit će tek poslije nekoliko dana ili tjedana (ovisi o tipu i intenzitetu tečaja) uz pretpostavku da će do tada studenti spontano usvojiti razlike.

3.2. Odabir jezičnoga materijala

U nastavi temeljenoj na leksičkome pristupu odabire se jezični materijal koji je koristan za pojedinu skupinu učenika ovisno o njezinu sastavu (dobi učenika, razlogu učenja, materinskom jeziku, stupnju učenja. . .). Posebno se treba paziti na korisnost primjera za one učenike koji jezik uče iz poslovnih ili nekih drugih posebnih razloga. U leksičkom se pristupu tako već na nižim razinama učenja uvodi velik broj novih leksema i leksičkih sklopova, iako ih učenici još nisu u stanju gramatički osvijestiti. Kod uvođenja novih leksema i njihova bilježenja potrebno je ne izdvajati ih iz konteksta, što znači da leksemi trebaju biti uvedeni u nastavni proces kao dio situacije i konteksta u kojem se inače pojavljuju (Lewis 1993: 103).

Pri odabiru jezičnoga materijala neizostavno se uključuju ustaljeni leksički sklopovi (Lewis 1993: 106). Učenike treba poučiti kako samostalno uočavati korisne izraze i rečenice i kako ih funkcionalno bilježiti. To je moguće na različite načine, npr. izrazi ili rečenice sličnoga sintaktičkoga uzorka grupiraju se u kolokacijske tablice ili se bilježe tekstni uzorci (engl. *discourse structures*). K tomu učenike treba izložiti velikoj količini pisanoga i govorenoga materijala kako bi im se što prije proširio broj leksičkih sklopova koje imaju na raspolaganju.

Za hrvatske primjere (12) i (13) većina će se nastavnika složiti kako nisu svakodnevni, a njihova je semantika pomalo i neobična.

(12) *Idemo li danas prema _____ (zid, D pl) ili prema _____ (brdo)?*

(13) *Čitate li ova _____ (slovo, A pl) ili čitate njegove _____ (tekst, A pl)?*

Takve izvankontekstne gramatičke vježbe trebalo bi u leksičkom pristupu izbjegavati, ili barem smanjiti jer od njih nema komunikacijske koristi.

U nastavi stranoga jezika vođenoj načelima leksičkoga pristupa potrebno je poučavati stvarni i mogući jezik. Pri tome se misli na lekseme i leksičke sklopove za koje postoji vjerojatnost da će ih učenik u svakodnevnoj komunikaciji čuti (u cjelosti ili samo dio) i moći ponovno upotrijebiti. Stoga u nastavnome procesu veliku ulogu imaju nastavnici. Oni bi pažljivim

odabirom tematski razvrstanoga jezičnoga materijala trebali uvoditi samo predvidive situacije, one koje su konvencionalne i česte (upoznavanje, kupovanje, ponašanje u restoranu. . .).

4. Uloga gramatike

Već je spomenuto da je uloga gramatike izmijenjena s obzirom na tradicionalne metode. Njezino je poučavanje poglavito prijamno (receptivno) jer se cijelim pristupom nastoji podići učenikova svjesnost o gramatici i njezinoj (ne)pravilnosti (Lewis 1993: 149). Stoga se nastoji ne objašnjavati ju, nego prepustiti učeniku da ju sam otkrije.

Višečlane se leksičke jedinice neraščlanjene pohranjuju u učenikov umni rječnik kao da se pohranjuje jedna riječ. Iz umnoga se rječnika taj sklop ponovno “vadi” kada je u komunikaciji potreban. Smatra se da se takvom podjelom jezika (na neraščlanjene kolokacijske i rečenične sklopove) postiže prirodna i idiomatična proizvodnja teksta, te veća tečnost i samopouzdanje učenika i govornika stranoga jezika, što je također važno.

Gramatika se tako usvaja induktivno, promatranjem i zaključivanjem na temelju usvojenih jezičnih sklopova, a novi se jezični sklopovi stvaraju po uzoru na stare. Tek se na višim stupnjevima, temeljem vlastitoga jezičnoga iskustva, zaključuje o postojećim gramatičkim pravilima. Preduvjet je takvom načinu poučavanja, naravno, izloženost učenika velikoj količini jezičnoga materijala i jezičnih situacija koje će poslužiti za jezično proučavanje i raščlanjivanje.

Budući da je takav pristup poučavanju i usvajanju jezika temeljen poglavito na poučavanju engleskoga jezika, nastavnici hrvatskoga postavljaju pitanje koliko je takav pristup doista primjenjiv na poučavanje hrvatskoga.

5. Leksički pristup u nastavi hrvatskoga kao stranoga

Neki su aspekti leksičkoga pristupa u nastavi hrvatskoga kao stranoga dobrodošli. Naime, kod pravih početnika u učenju hrvatskoga vrlo se često čuje pitanje: *How do you say it in Croatian. . . ?*, ili u prijevodu *Kako na hrvatskome kažete. . .* Učenici koji hrvatski uče u Hrvatskoj od prvoga se dana boravka u zemlji susreću s potrebom da na hrvatskom i progovore, a njihovo im početno poznavanje hrvatske gramatike, koje je skromno, to ne omogućava. Zato već na početnim razinama polaznici uče izraze i rečenice koji će im omogućiti osnovnu razinu komunikacije (upoznavanje, predstavljanje, snalaženje u prostoru, traženje i davanje osnovnih informacija u gradu, trgovini, javnom prijevozu . . .). Takvo je poučavanje poželjno na početnim razinama jer gradi govornikovo samopouzdanje i pozitivan stav prema hr-

vatskomu jeziku. Tako je moguće naučiti čitav niz uljudnih fraza i rečenica kao u (14).

- (14) i. *Dopustite da se predstavim.*
ii. *Drago mi je!*
iii. *Ja sam ... (Ana Ivić i sl.)*
iv. *Jako ste ljubazni.*
v. *Molim Vas, pokažite mi / dajte mi / recite mi ...*
vi. *Dopustite da Vam / vam / ti predstavim gospodina / gospođu ...*

Ako se, na primjer, obrađuje tema “U restoranu”, učenik početnik može naučiti niz dijaloga koji će sadržavati izraze kao u (15).

- (15) i. *Imate li stol za dvoje / troje / četvero ...*
ii. *Molim Vas jelovnik.*
iii. *Želim naručiti ...*
iv. *Što je specijalitet kuće?*
v. *Što mi / nam danas možete preporučiti?*

Kada želi pitati za smjer, strani govornik hrvatskoga može upotrijebiti rečenice kao u (16).

- (16) i. *Oprostite, gdje je Mimara?*
ii. *Oprostite, kako mogu doći do muzeja Mimara?*

Isto tako može i odgovoriti na to pitanje koristeći se nizom izraza kao u (17).

- (17) i. *Idite ravno / lijevo / desno.*
ii. *Skrenite lijevo / desno / u drugu ulicu lijevo.*
iii. *Prijeđite cestu / most / raskršće.*

Takve bi se fraze i rečenice prema leksičkomu pristupu u nastavi uvodile neraščlanjeno, odnosno bez gramatičke analize i razumijevanja gramatičkih promjena. Da bi ih učenik usvojio i bio siguran u njihovu uporabu, nužno je da ih tijekom nastavnoga procesa mnogo puta susreće u sličnim kontekstima. Od učenika se očekuje prepoznavanje jezične situacije, njezino razumijevanje i prikladan odgovor na nju. Takvo se međudjelovanje može činiti umjetnim i nestvarnim, budući da je naučeno i ne dopušta improvizaciju, no iz učenikove je perspektive vrlo dragocjeno jer učenik već na početnim razinama učenja može suvislo razgovarati.

5.1. Ustaljene sintagme u engleskome i hrvatskome

Budući da u hrvatskome jeziku ustaljene sintagme nisu tako česte kao u engleskome, načela leksičkoga pristupa ne mogu se dosljedno provoditi kao u

engleskome. To je jedan od prvih razloga da je primjena leksičkoga pristupa u hrvatskome ograničena.

U pamćenju neraščlanjenih izraza općenito se nailazi na prvi problem jer je malo dijaloga kojima se unaprijed može predvidjeti tijek pa je početnika nemoguće upoznati sa svim mogućim situacijama u kojima se kao govornik nekoga jezika može naći. K tomu je broj izraza i rečenica koje on na takav način može zapamtiti ograničen. Učenik na toj razini učenja još nije osposobljen sam stvarati zahtjevnije rečenice, već samo reproducirati zapamćene. No, u morfološki jednostavnijim jezicima kao što je engleski takav je način učenja nešto lakši jer se u sprezanju glagola po licima osim u 3.l.jd. glagol ne mijenja, a imenice se ne sklanjaju po padežima. Kad i dođe do promjene situacije ili govornika, govornik može upotrijebiti naučene rečenice ili izraze.

U hrvatskome samo promjenom sugovornika (ako se na primjer u jednoj situaciji obraćamo jednome sugovorniku, a u drugoj dvama sugovornicima, ili ako se samo promijeni stupanj formalnosti) dolazi do niza promjena u oblicima riječi — mijenja se oblik zamjenice, glagolskoga nastavka, pomoćnoga glagola itd. Na primjer, za englesko pitanje kao u (18) u hrvatskome dolaze dvije inačice, ovisno o govorniku i sugovorniku, kao u (19) i (20).

(18) *Excuse me, can you tell me ... ?*

(19) *Oprosti, možeš li mi reći ... ?*

(20) *Oprostite, možete li mi reći ... ?*

Učenik bi trebao naučiti obje inačice te znati kada je koju prikladno upotrijebiti.

5.2. Poteškoće s oblicima hrvatskih riječi

Kada se usvajaju leksički sklopovi, a ne cijele rečenice, odnosno surečenice, učenik bi trebao naučiti kako ih uklopiti u rečenicu i mijenjati u skladu sa subjektom rečenice i glagolskim vremenom. Iako s nekim jezičnim kategorijama, poput spomenutoga futura, u hrvatskome jeziku neizvorni govornici nemaju poteškoća (pa se u odabiru *futura prvoga* ili *drugoga* leksički primjer može upotrijebiti i u poučavanju hrvatskoga), učenici hrvatskoga kao J2 nailaze na mnogo poteškoća kada su u pitanju druge kategorije karakteristične za slavenske jezike. Na primjer, glagol u leksičkome sklopu *doći na vrijeme* (engl. *come/get on time*) može se pojaviti u većem broju različitih oblika kao u (21), dok u hrvatskome prezentu glagol *doći* zamijenjuje nesvršeni parnjak *dolaziti*, kao u (22). Dok se u engleskome pojavljuju samo četiri različnice: *come, comes, came* i *coming* u hrvatskome ih je petnaest: *doći, došao, došla, došlo, došle, došli, dolazi, dolaziš, dolazim, dolazimo, dolazite*,

dolaze, dođi, dođite, dođimo. U (21) i (22) masno su otisnute različnice.

(21)

i.	<i>Uvijek treba doći na vrijeme.</i>	doći	One always has to come on time.	come
ii.	<i>Nije došao na vrijeme.</i>	došao	He did not come on time.	come
iii.	<i>Nije došla na vrijeme.</i>	došla	She did not come on time.	come
iv.	<i>Nije došlo na vrijeme.</i>	došlo	It did not come on time.	come
v.	<i>Nisu došle na vrijeme.</i>	došle	They (women) did not come on time.	come
vi.	<i>Nisu došli na vrijeme.</i>	došli	They (m/ f+m) did not come on time.	come
vii.	<i>Nisu došla na vrijeme.</i>	došla	They (children) did not come on time.	come
viii.	<i>Dođi na vrijeme.</i>	dođi	Come on time.	come
ix.	<i>Dođite na vrijeme.</i>	dođite	Come on time (pl.)	come
x.	<i>Dođimo na vrijeme.</i>	dođimo	(Let's) come on time.	come
xi.	<i>Došao je na vrijeme.</i>	došao	He came on time.	came
xii.	<i>Došlo je na vrijeme</i>	došlo	It came on time.	came
xiii.	<i>Došli su na vrijeme.</i>	došli	They came on time.	came

(22)

i.	Uvijek dolazi na vrijeme.	dolazi	He always comes on time.	comes
ii.	Uvijek dolaziš na vrijeme.	dolaziš	You always come on time.	come
iii.	Uvijek dolazim na vrijeme.	dolazim	I always come on time.	come
iv.	Uvijek dolazimo na vrijeme.	dolazimo	We always come on time.	come
v.	Uvijek dolazite na vrijeme.	dolazite	You always come on time.	come
vi.	Uvijek dolaze na vrijeme.	dolaze	You always come on time.	come
vii.	Dolaze na vrijeme.	dolaze	She is coming on time.	coming

Kao što se može vidjeti iz navedenoga primjera, induktivno usvajanje raslojene hrvatske gramatike znatno je manje vjerojatno nego u engleskome jer je hrvatski morfološki složeniji.

5.3. Glagolski vid kao primjer poteškoća u hrvatskome jeziku

Jedna je od najsloženijih slavenskih jezičnih kategorija glagolski vid. Njime stranci i u hrvatskome najteže ovladaju pa je bio predmetom različitih kroatističkih istraživanja (npr. Opačić 2004, Geld i Cvikić 2004, Jelaska i Opačić 2005, Čilaš 2005). Neizvornim govornicima nije dovoljna definicija koja kaže da su nesvršeni glagoli oni glagoli koji izriču radnju u vršenju, a svršeni oni glagoli koji izriču izvršenost radnje (Barić i sur. 1997). Valja naučiti prepoznati svršeni i nesvršeni oblik vidskoga parnjaka. Pri tome teškoće stvaraju brojni načini perfektivizacije i imperfektivizacije koje je teško formalno usvojiti.

Stoga je u nastavnome procesu izrazito važno ponuditi što veći broj kontekstualiziranih rečenica koje će zorno oprimjeriti vidske parnjake te is-

taknuti njihovu različitost (u vidu, načinu vršenja radnje, učestalosti, itd). Mogući su primjeri za glagole *čitati* / *pročitati*, *dolaziti* / *doći* i *učiti* / *naučiti* navedeni u (23), (24) i (25), gdje su s lijeve strane navedeni nesvršeni, a s desne svršeni glagoli.

(23)	<i>Čitam</i> novine svaki dan.

Dok <i>čitam</i> novine, slušam radio. | Svaki dan <i>pročitam</i> dvije stranice.

<i>Čim pročitam</i> novine, idem spavati. |
| (24) | Prestao je <i>dolaziti</i> na treninge.
<i>Dolazim</i> iz Zagreba. | Možete li, molim Vas, <i>doći</i> ?
Kad <i>dođem</i> kući, javit ću ti se. |
| (25) | Dok <i>sam učila</i> , nisam izlazila.

<i>Nije učila</i> redovito pa je sada u zaostatku. | <i>Naučila sam</i> jahati kad sam bila mala.
<i>Čim naučim</i> , idem u kafić. |

Korisnost primjera (23), (24) i (25) poglavito je u oslikavanju različitih konteksta u kojemu se vidski parnjaci nalaze. Ovi primjeri, međutim, imaju vrlo malo ili čak ništa od karakteristika ustaljenosti, stoga ih se ne može ponuditi kao model rečenica za reprodukciju. Pojavljivanje glagola u različitim kontekstima te različitim glagolskim vremenima (što je za kategoriju glagolskoga vida bitno) iznimno je važno za razumijevanje svih razina njegova značenja.

Zbog morfološki znatno složenije strukture hrvatskoga jezika u poučavanju hrvatskoga jezika trebalo bi uključiti velik broj rečenica s istim glagolom u istome kontekstu kako bi se obuhvatili svi gramatički subjekti i prikazale sve paradigmatske promjene. To je neekonomično, a i učinak je upitan.

5.4. Prožimanje leksika i gramatike

U ovome će se potpoglavlju na temelju pismene građe učenice hrvatskoga jezika (tj. dvojezične govornice kojoj je engleski jači jezik) oprimjeriti neke od navedenih tvrdnja koje se tiču dometa leksičkoga pristupa u hrvatskome.

Jedna je učenica (rođena u Australiji, roditelji su joj Hrvati) u svome pisanome radu napisala kao u (26).

- (26) *Ja planiram ... pitati svoju Učiteljicu za pomoć kad bi mi god trebalo nekad nesto...*

Vrlo je vjerojatno da je leksički sklop *pitati za pomoć* učenica čula mnogo puta i da ga je spontano usvojila, te ih u pisanome radu dobro reproducirala. S druge strane, budući da je izraz “*kad bi mi god trebalo*”

birani izraz vjerojatno ga je naučila na nastavi, jer se u razgovornome jeziku čuje *kad god bi mi trebalo*. No taj je sklop navela zajedno s priložnom oznakom vremena *nekad*, što nije u skladu s normom jer *kad god* isključuje *nekad* i sintaktički i semantički, dakle ili *kad bi mi god trebalo*, ili *svaki put kad bi mi trebalo*.

Sljedeći primjeri (napisala ih je ista učenica) pokazuju da je vrlo riskantno zapamćivati leksičke sklopove hrvatskoga jezika i ponavljati ih, odnosno proizvoditi, bez (dovoljno) jezičnoga, posebno gramatičkoga znanja.

(27) ... ako dam 110% mogla be se truditi da dobijem dobro rezultate.

(28) Također moja vjera u Bogu ...

(29) (i) ... poruka u priču isto nam kaže da

(ii) ... napravimo vrijeme i prostoru za naše prijatelje i ako je samo preko šalicu kave.

(30) ... jer sada što je zadnja godina, moram biti ozbiljna, jer nema vremena za igre.

U primjeru (27) učenica nije usvojila sročnost između imenica i pridjeva (*dobro rezultate* umj. *dobre rezultate*), u (29.ii) padež imenice uz glagol (*napravimo prostoru* umj. *napravimo prostor*), u (28) upotrijebila je krivi padež nakon prijedloga (*vjera u Bogu* umj. *vjera u Boga*). U (29.i) upotrijebila je prijedlog gdje to nije bilo potrebno (*poruka u priču* umj. *poruka priče*), a zajedno s njim akuzativ umjesto genitiva.

U (30) rečenica je gramatički ispravna, ali nije pragmatički. Naime, učenica je upotrijebila množinu imenice umjesto jedninu (*igre* umj. *igru*), što bi otprilike značilo da nema vremena za igranje igara, tj. pretvaranje, natezanje, glumatiranje ili manipuliranje.

6. Zaključak

Leksički pristup u metodici nastave stranoga jezika ne donosi veliku novost, ali potiče na znatne promjene u pristupu nastavnim materijalima te njihovoj metodičkoj obradi. Naglašava potrebu praktičnosti i upotrebljivosti naučenoga jezika (naučenih riječi i gramatike). Inzistira na stvarnim životnim tekstovima, mogućim dijalozima, velikoj izloženosti jeziku. Ključni je zadatak ovoga pristupa razvijanje komunikacijske kompetencije i na najnižim stupnjevima učenja.

Prema temeljnim načelima leksičkoga pristupa jezični sklopovi usvojeni leksički na početničkim razinama služe neposrednoj komunikaciji, a na naprednijim početničkim te višim razinama služe kao predlošci za uočavanje

gramatičkih pravilnosti. Nakon toga slijedi osvještavanje gramatičkih pravilnosti i usvajanje pravila. Međutim, u slučaju hrvatskoga, gramatika se ne može izbjeći, što znači da je induktivni pristup njezinu usvajanju upitan. Ako se njemu i pribjegava, on je dugotrajan i treba se odvijati uz nastavnikovo nadgledanje. Stoga se čini neupitnim da bi u slučaju hrvatskoga jezika trebalo istovremeno i izravno podučavati gramatiku, počevši od padežnih nastavaka do tvorbe različitih glagolskih oblika. Iako nije primjenjiv u potpunosti, neki su aspekti leksičkoga pristupa svakako preporučljivi u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika.

7. Literatura

- Balent, M. (2007) *Kolokacije i rječnici: usporedba rječničkih pristupa hrvatskim i engleskim glagolskim kolokacijama*, Filozofski fakultet u Zagrebu (diplomski rad).
- Barić, E. i sur. (1997) *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Geld, R. i Cvikić, L. (2004) *Engleski i hrvatski glagolski sustav — što im je zajedničko*, XVIII. skup HDPL, Split, svibanj (izlaganje).
- Čilaš, M. (2005) *Usvajanje glagolskoga vida u hrvatskome kao drugome/stranome jeziku*, 1. znanstveni skup Hrvatski kao drugi i strani jezik, Zagreb, listopad (izlaganje).
- Grubišić, V. (2003) *Elementary Croatian 1*, Zagreb, Croatian Schools of America and Colorado, Toronto — Chicago i Hrvatski informativni centar (kr. EC).
- Jelaska, Z., Cvikić, L. i Musulin, M. (2005) *Slavic Verb Aspect: A Step Too High for Native-like Speakers Competence?* Eurosla 15, Dubrovnik (poster).
- Lewis, M. (1993) *The Lexical Approach*, London: Language Teaching Publications.
- Lewis, M. (1998) *Implementing the Lexical Approach, Putting Theory into Practice*, London: Language Teaching Publications.
- Nunan, D. (1990) *The learner-centered curriculum*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Opačić, N. (2004) Za sustavnije rješavanje aspektualnosti u hrvatskom standardnom jeziku, u Stolac, D., Ivanetić, N. i Pritchard, B. (ur.) *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika*, Zagreb — Rijeka: HDPL, 361–370.
- Pavlin, A. (2006) Odrasli učenici hrvatskoga jezika i komunikacijski pristup, *Lahor* 1/1: 90–97.
- Petrović, B. (2006) Razvijanje kolokacijske kompetencije u hrvatskome kao drugom i stranom jeziku, *Strani jezici* 36 / 1, 31–38.
- Sökmen, Anita J. (2005) Current trends in teaching second language vocabulary, u N. Schmidt i M. McCarthy (ur.) *Vocabulary. Description, Acquisition and Pedagogy*, Cambridge: Cambridge University Press.

The lexical approach to L2 teaching with special attention to Croatian

The lexical approach to second language teaching has received interest in recent years as an alternative to grammar-based approaches. The lexical approach concentrates on developing learners' proficiency with lexis, or words and word combinations. It is based on the idea that an important part of language acquisition is the ability to comprehend and produce lexical phrases as unanalyzed wholes, or "chunks", and that these chunks become the raw data by which learners perceive patterns of language traditionally thought of as grammar. In this article the general principles of the lexical approach are described.

In addition to that, the paper explores the possibility of using this approach in teaching Croatian as a foreign language are shown. The analysis reveals advantages and disadvantages in using this approach in teaching CFL to other speakers. As Croatian is a language with different language structure than English, particularly in morphology, only some of the lexical approach principles could be applied successfully, particularly at the beginning of learning. For example, while the English verb to come has only four different forms: come, comes, came, coming, its Croatian equivalent, verb doći, together with its aspectual pair dolaziti (which is used in the present tense) has dolazi, dolazimo, dolazite, dolaze (there are more for some less used tenses). On the other hand, the principle of memorising institutionalized expressions could be easily used in Croatian FL learning to some extent too.

Ključne riječi: leksički pristup, poučavanje i učenje hrvatskoga.

Key words: lexical approach, teaching and learning Croatian.